

XV-XVI. YÜZYIL AZERBAYCAN EDEBİYATININ ÖNEMLİ BİR TEMSİLCİSİ: KIŞVERİ

Jale DEMİRCİ*

Özet: Nimetullah Kışverî, Azerbaycan şiirinin önemli temsilcilerinden birisidir. Azerbaycan edebiyatının şekillenme döneminde yazdığı Türkçe şiirlerle edebî dilin gelişiminde büyük rol oynamış, kendisinden sonra gelen şairleri etkilemiştir. Bu makalede, Kışverî'nin çok fazla bilinmeyen hayatı, şiirleri, şiirlerini topladığı divanı ve daha önceki yayınlarda söz edilmeyen divan nüshaları hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar sözcükler: Nimetullah Kışverî, Kışverî, Azerbaycan edebiyatı, Azerbaycan şiiri, Kışverî Divanı

*In XV. - XVI. Centuries an Important Representative of Azerbaijani
Literature: Kışverî*

Abstract: Nimetullah Kışverî is an important representative of Azerbaijani verse. He has played an important role in the development of literary language with the Turkish poems he has written during the embodiment era of Azerbaijani literature and has influenced the following poets after him. In this article information shall be given on Kışverî's life, which is not known much, the divan, in which he collected his poems, and his divan copies, which are never mentioned in earlier studies.

Key words: Nimetullah Kışverî, Kışverî, Azerbaijani literature, Azerbaijani verse, Kışverî's Divan

Hayatı

Nimetullah Kışverî, XV.-XVI. yüzyıl Azerbaycan şiirinin şekillenme döneminin önde gelen temsilcilerindendir. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir.

Hamit Araslı, "Fuzuli Seleflerinden Kışverî" başlıklı yazısında Kışverî hakkında bazı bilgiler vermektedir. Araslı bu yazısında, Kışverî ile ilgili bilgilerimizin sınırlı olduğundan, şairin bazı gazellerinin Leningrad Şarkşinaslık Enstitüsü El Yazmaları Bölümünde bulunan Hatayî'nin Dehname'sinin arkasında bulunduğundan, ancak 1946'da divanının bulunması ile şair hakkında bilgilerimizin arttığından söz

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi.

etmektedir (Araslı 1946: 34). Araslı, *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*'nde (1960) ise Kışverî'nin Kazvin'de doğup Tebriz'de yaşadığını söylemektedir.

Roza Eyvazova, Muhammed Ali Terbiyet'in, *Danışmandan-ı Azerbaycan* kitabına ve Penahi Makuli'nin *Edebî Malumat Cetveli*'ne dayanarak, Ni'metullah Kışverî'nin Dilmekan'da doğduğunu, Azerbaycan ve Fars dillerinde yazdığını söylemektedir. (Eyvazova 1983: 10). Eyvazova, Kışverî'nin memleketi ile ilgili olarak da şu bilgileri vermektedir:

“Muhammed Ali Terbiyet'in Kışverî'nin vatanı olarak verdiği Dilman-Dilmekan, Güney Azerbaycan'da Urumiye gölüne dökülen çayın kıyısında tarihi bir şehirdir. Bu şehrin diğer adı Selmas, bugünkü adı ise Şapur'dur. Bazı tarihçilere göre İsfahan'ın batı kısmında da vaktiyle Dilman adlı bir yer varmış. Aksu bölgesinde de Dilman adlı bir dağ kenti vardır. Eskiden Şamahı şehrine tabi olan bu şehrin halkı vaktiyle Güney Azerbaycan'ın Dilman şehriden göçüp buraya gelmişlerdir.” (Eyvazova 1983:10).

Cevad Heyet, *Azerbaycan Edebiyatı Tarihine Bir Bakış* (1376:102) adlı eserinde, Kışverî'nin Kazvin'de doğduğundan söz etmektedir.

Kışverî'nin hayatı ile ilgili olarak Azerbaycan ve İran kaynaklarında verilen bilgiler bunlardan ibarettir. *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* (AET I, 1960: 305-308), *Azerbaycan Edebi Dili Tarihi* (Hacıyev 1976: 119) ve *Azerbaycan Edebi Dilinin Tarihi* (Demirçizade 1979:169-173) adlı eserlerde de Kışverî Divanı'nın Bakû nüshasına dayanılarak verilen bilgiler, genel olarak bu bilgilerin tekrarı durumundadır.

Kışverî, Azerbaycan edebiyatının doğu kolu içerisinde yer alan bir şair olduğundan Türkiye'de yayınlanan eserlerde ya ondan hiç söz edilmemiş ya da çok kısa bilgi verilmiştir.

Türk Dünyası El Kitabı'nda Ahmet Caferoğlu tarafından yazılan "Azerbaycan Edebiyatı" bölümünde , Azerbaycan edebiyatının genel durumu hakkında oldukça ayrıntılı bilgi verilmekte, Kışverî ile ilgili ise şu cümle yer almaktadır: "... Aynı kıt bilgiye Kışverî hakkında rastlamaktayım. Aslen Tebrizli olup, hakkında yegane kaynak, Şah İsmail'in Dehname sonundaki kayıttan ibarettir." (TDEK 1976: 469).

Türk Dünyası El Kitabı'nın daha sonraki baskılarında "Azerbaycan Türkleri Edebiyatı" başlıklı makale Ahmet Caferoğlu ve Yavuz Akpınar adıyla ve "XIX. Yüzyıla kadar olan kısmı Yavuz Akpınar tarafından gözden geçirilmiş ve bazı ilavelerde bulunulmuştur." dipnotu ile yayınlanmıştır. Bu çalışmada Kışverî hakkında verilen bilgi şu şekildedir: "Devrin önemli şairlerinden biri de Güney Azerbaycan'ın Selmas şehrinde doğmuş, Türkçe ve Farsça divan sahibi, 1490'a kadar Akkoyunlu Sultan Yakub'un himayesi altında yaşamış olan Nimetullah Kışverî'dir. Şiirlerinde Çağatay Türkçesi ve Nevayi'nin tesirleri çok açık olan

Kişverî'nin ele geçen üç divanından ikisinin Özbekistan'da bulunması da onun İran ve Orta Asya şairleri arasında sevilip okunduğunu gösteriyor. Divanı, Cihangir Kahramanof tarafından "Kişverî, Eserleri" (Bakû, 1984) adıyla bastırıldı". Aynı yazıda Kişverî'nin Azeri şiirinin olgunlaşmasında Fuzulî'ye bir zemin hazırlamada önemli rol oynadığından da söz edilmektedir (Caferoğlu, Akpınar, 1998: 145).

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde Kişverî ile ilgili verilen bilgi de onun XV. yüzyıl sonu XVI. yüzyıl başında yaşamış olan Azerbaycan şairlerinden olduğu, Kazvin'de doğup Tebriz'de yaşadığı, Divan'ının Bakû'de "Azerbaycan İlimler Akademisi El Yazmaları Fondu"nda bulunduğu şeklindedir (TDEA 1982: 356-357).

Hakkında çok fazla bilgiye sahip olmadığımız Kişverî'nin hayatı ile ilgili bilgileri de divanındaki şiirlerinden öğrenmekteyiz. Yukarıdaki çalışmalarda söz edilen divan nüshası *Kişverî Divanı*'nın Bakû nüshasıdır. Kişverî'nin hayatı ve yaşadığı dönem ile ilgili hem bugüne kadar verilmiş olan bilgileri pekiştiren hem de onun hakkında çok daha fazla bilgi sahibi olmamızı sağlayan divan nüshası ise Bursa nüshasıdır.¹ Çünkü bu nüsha bugüne kadar bilinen nüshaların en hacimli, içerisinde en fazla şiir bulundurandır.

Kişverî'nin divanında geçen hükümdar adları onun yaşadığı dönem hakkında fikir verirken, divanda geçen yer ve kavim adları da yaşadığı bölge hakkında bilgi edinmemizi kolaylaştırmaktadır. Türkmen, Bayındır, Erlat, Barlas vb. boy adları, Semerkant, Tebriz, Bağdat vb. şehir adları Divanda geçen yer ve kavim adlarından bazılarıdır. Kişverî'nin kendisine bir 'hâmi' bulamayışından yakındığı mısraları ve özlemlerinden bahseden mısraları da nasıl bir hayat sürdürdüğü konusunda fikir vermektedir. Örneğin;

.....

Kişverî şî'ri Nevâyî şî'ridin eksük degül

Bahtına düşseydi bir Sultân Hüseyin-i Baykara 327/7

Kişverî'nin şiir yazdığı sultanlar ve bunlara yazdığı şiirlerden örnekler verecek olursak ilk sırada Sultan Yakub gelmektedir. Sultan Yakub, Akkoyunlu hanedanına mensup olup 1478-1490 yılları arasında hüküm sürmüş, sanata ve edebiyata düşkünlüğü ile tanınan bir şahsiyettir. Kişverî, Sultan Yakub'un son hâkimiyet devri olan 1490'a kadar sarayda yaşamış, hürmet görmüştür: Kişverî'nin Sultan Yakub'a yazdığı iki şiiri:

.....

¹ Bu makalede örnek olarak verilen şiirlerin ve kelimelerin numaraları şu çalışmadan alınmıştır: Talan Demirci, J., (1994) *Kişverî Divanı (İnceleme-Metin-İndeks)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

*Kişverî'niñ yüzi altundur fenâ bāzārıda
Kim yüzinde sikke-i Ya'qūb Hānīdür henüz* 145/7

.....

*Tilbe köñlüm ister irdi körke bay ildin zekāt
La'liñe yazdı kirāmü'l kātibin vech-i berāt
Şordum ağızıñdın didi kim lem-naşıldür bu cihāt
Kılmasa Ya'qūb Sulţān hālime bir iltifāt
N'eyleyim ey dostlar çārem nedür veh n'eyleyim* 468/35

Sultan Yakub'un ölümünden sonra ortaya çıkan karışıklıkta, şehzadelerin mücadeleleri sırasında Kişverî çok sıkıntılı günler geçirmiştir. Şair, şu şiirinde Sultan Yakub'un dönemini hasretle anmaktadır:

.....

*Ṭali'-i ber-geşte bir dağı kılaydı reh-berī
Kim cilā tapsaydı şol āyine-i İskenderī
Şu'le çekseydi çerāğ-ı tūde-i Bayundurī
Veh ne lezzet tapğay ol sâ'at kalender Kişverī
Kim körünse rāyet-i Ya'qūb Hānī bir dağı* 463/35

Kişverî bir gazelini Akkoyunlu Hanedanından 1498-1504 yıllarında hüküm süren Sultan Elvend için yazmıştır:

.....

*Kişverî bir zerredür qalmaz velī hurşiddin
Mihr ilen kılsa nazar Şāh-ı Cihān Elvend aña.* 38/7

Divan'da yer alan bir muhammeste de Akkoyunlu Hanedanından İbrahim Sultan'a seslenmektedir:

*Ḳalender Kişverīdür bir sühān-dān
Sühān-gūyādur uşta kūh-ı meydān
Anıñ her beytidür bir dürr-i gāltān
Ḳulağ asmaz çü İbrāhīm Sulţān* 466/44

Kişverî'nin yaşlılık dönemi, Safevî Devleti'nin kurucusu olan ve 1501-1524 yılları arasında hüküm sürmüş olan Şah İsmail dönemine rastlamaktadır. Şah İsmail, kendisi de "Hatayî" mahlasıyla şiirler yazmış ve sanatkârları himaye etmesiyle tanınmıştır. Kişverî, divanındaki bir gazeli ve bir rubaiyi, Şah İsmail Hatayi için yazmıştır:

.....

Tā ki boldum Şāh İsmā‘il Hānī bendesī
Kişverī teg qalmadı pervā-yı sulţānlıĝ maña. 17/7

.....
Kelmişem ümmid ilen şāh-ı cihān dergāhına
Ka‘be-i dīn Şāh İsmā‘il Hān dergāhına
Yüzlenip-men mehdī-i āhīr-zamān dergāhına
Hay bigim hay pādişāhım hay gözel hānım benim 471
vb.

Kişverî'nin Akkoyunlu ve Safeviler Dönemi hükümdarlarına şiirler yazmış olması onun XV. yüzyıl sonu ile XVI. yüzyıl başlarında ve Güney Azerbaycan'da yaşamış olduğunu göstermektedir.

Kişverî'nin Şiirleri ve Divan Nüshaları

Kişverî, XV.-XVI. yüzyıllarda Azerbaycan şiirinin şekillenme döneminde Türkçe şiirler yazarak edebî dilin gelişmesine büyük katkıda bulunmuştur. O, şiirlerini son derece akıcı, sade ve samimi bir üslupla kaleme almıştır. Kişverî'nin lirik şiirlerinde zaman zaman halk edebiyatının etkisi de kendisini göstermektedir.

Kişverî'nin bugüne kadar bilinen tek eseri Türkçe ve Farsça şiirlerini topladığı divanıdır. Divanın tespitlerimize göre Bursa, Bakû, Taşkent, Semerkant ve Tahran'da olmak üzere beş nüshası bulunmaktadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda divanın Bakû ve ondan kopya edildiği düşünülen Semerkant ve Taşkent nüshalarından söz edilmiş, Bursa ve Tahran nüshalarından hiç söz edilmemiştir. Bu iki nüsha ile ilgili ilk defa Jale Talân Demirci tarafından hazırlanan doktora tezinde bilgi verilmiştir (Talân Demirci 1994).

1. Bursa Nüshası: *Kişverî Divanı*'nın Bursa nüshası, Bursa Genel Kitaplığında 4369 numarada kayıtlıdır. Yazmanın 5a yaprağının üst kısmına *Divançe-i Kişverî* yazılmıştır. Fakat içerisinde bir divanda olabilecek nazım türlerinin hemen hepsinin bulunduğu dikkate alınırsa "*Divan-ı Kişverî*" adı eser için daha uygundur.

1950 yılında Burhaneddin Bey tarafından kitaplığa armağan edilen divan, koyu kahverengi, şemseli ve tamir görmüş bir cilt içerisinde bulunmaktadır. Eser, 122 yapraktan ibaret olup, talik yazı ile yazılmıştır. 20.4 x13.8 cm. (15.8 x 8 cm.) boyutlarında olan yazmanın her sayfasında ortalama olarak 14 satır vardır. Fakat, şiirler yalnızca 15 x 8 cm.lik kısım içinde değil, sayfaların kenar boşluklarına da yazılmıştır. Divanda bazı yapraklar karışmış, bazı yaprakların ise kenarları

yıpranmış durumda ya da eksiktir. Eserde, istinsah tarihi veya istinsah eden kişi ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır (Talân Demirci, 1994).²

2. Bakû Nüshası: Yazma, Bakû'de Azerbaycan İlimler Akademisi Elyazmaları Enstitüsünde M-27 numarada kayıtlıdır.

H. 1102/M.1690 tarihli bu nüshanın baş ve son kısmı eksiktir. 11 x17 cm. boyutlarındaki yazma, 77 yapraktan ibaret olup, nestalik hattı ile yazılmıştır.

3. Taşkent Nüshası: Özbekistan Şarkşinaslık Enstitüsünün Elyazmaları Fondunda 652 numarada kayıtlıdır. *Kişverî Divanı* yazmanın 107b-174b varakları arasında bulunmaktadır. Eserin baş ve orta kısımlarında bazı yaprakları eksik ve sıraları karışmış durumdadır. Taşkent nüshası, yazı ve kuruluş olarak Bakû nüshasına çok yakındır. Roza Eyvazova'ya göre, Bakû nüshasında okunamayan kelimelerin yerlerinin Taşkent nüshasında da boş bırakılması, Bakû nüshasında eksik olan varaklara rastlayan bazı beyitlerin Taşkent nüshasına yer olduğu halde alınmaması, Taşkent nüshasının Bakû nüshasından kopya edilmiş olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir. (Eyvazova 1983:10). Bakû ve Taşkent nüshaları büyük ölçüde aynıdır. Ancak bazı murabba', muhammes ve tahmislerde farklılıklar görülmektedir.

4. Semerkant Nüshası: *Kişverî Divanı*'nın bir nüshası da Semerkand İlmi Tedkikat Enstitüsü Kütüphanesinde bulunmaktadır. Cihangir Gehremenov, *Kişverî Eserleri* adlı çalışmasında Semerkant nüshası ile ilgili olarak, bu nüshanın vaktiyle Bakû nüshasından kopya edilmiş olabileceğini, Bakû nüshasında güç okunan söz ve ifadelerin Semerkant nüshasında aynen tekrarlandığını belirtmektedir. (Gehremenov 1984: 4).

5. Tahran Nüshası: *Kişverî Divanı*'nın bir başka nüshası da Tahran'da Meclis Kütüphanesi'nde 8959 numarada kayıtlıdır. 94 varaktan ibaret olan nüsha nestalik hattı ile yazılmış olup Türkçe ve Farsça şiirlerden oluşmaktadır.

Kişverî Divanı'nın Dil Özellikleri

Eski Oğuz Türkçesi, Anadolu ve Azerbaycan sahalarında başlangıçta ortak bir yazı dili durumunda iken zamanla siyasi ayrılıkların da etkisiyle iki ayrı yazı halinde gelişmesini sürdürmüştür. Ahmet Bican Ercilasun'un belirttiği gibi "Karakoyunlu-Akkoyunlu-Osmanlı siyasi ayrılığı dolayısıyla 15. yüzyılda ayrışma sürecini yaşayan Eski Oğuz Türkçesi, 16. yüzyıl başında Safevi devletinin kuruluşuyla Azerbaycan ve Osmanlı yazı dillerine ayrılmıştır." (Ercilasun 2004: 434). Bu dönemde Azerbaycan sahasında Nesimi, Kişverî, Cihanşah (Hakiki), Şah

² Kişverî Divanı, 1994 yılında nüshalar karşılaştırılarak tarafımızdan doktora tezi olarak sunulmuş ve yayına hazırlanmıştır.

İsmail (Hatai), Fuzuli gibi şairlerin Türkçe şiirlerinin yazı dilinin gelişmesi sürecinde çok büyük rolleri olmuştur.

XV. yüzyıl sonu XVI. yüzyıl başlarında ülkenin içinde bulunduğu siyasi durum ve hayat şartları sebebiyle şairlerin bir kısmı İstanbul'u merkez kabul ederek İstanbul'a gelmişler ve burada eserlerini vermişlerdir. Diğer bir grup şair ise Ali Şir Nevayi'nin etkisiyle Çağatay sahasına yönelmiştir. (TDEK: 468-469). Kışverî de Nevayi'nin etkisiyle Çağatay sahasına yönelen şairlerdendir. Divanında Çağatay Türkçesi etkisi çok açık bir şekilde kendisini göstermektedir. Kışverî, Divanında Nevayi'nin beş şiirini tahmis etmiştir. (Demirci 1998). Eserde görülen karışık dil özellikleri bu etkinin bir sonucu olmalıdır.

Kışverî Divanı'nın dili hakkında fikir vermesi amacıyla divanda dikkati çeken ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı özelliklerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

Ses Bilgisi

t- > d-

Güney-batı Oğuz Türkçesi ile Kuzey ve Doğu Türkçelerini ayıran en önemli özelliklerden birisi *t- > d-* gelişmesidir. Doğu Türkçesinde, Orta Türkçedeki durumu devam ettiren *t-* sesi, Oğuz grubu Türk lehçelerinde *d'*-ye dönmüştür. *Kışverî Divanı*'nda bu sesin bulunduğu kelimeler hem *t*-li hem de *d*-li biçimde karışık olarak karşımıza çıkmaktadır:

<i>tanış-</i>	420/1	~	<i>danış-</i>	420/5
<i>tanuğ</i>	454/5	~	<i>danuğ</i>	419/7
<i>taş</i>	282/1	~	<i>daş</i>	12/17
<i>tiken</i>	261/3	~	<i>diken</i>	91/4
<i>tol-</i>	455/14	~	<i>dol-</i>	11/30
<i>tök-</i>	119/1	~	<i>dök-</i>	447/5
<i>tün</i>	71/7	~	<i>dün</i>	108/3
<i>ti-</i>	61/2	~	<i>di-</i>	66/5
<i>tut-</i>	289/5	~	<i>dut-</i>	10/2
<i>tüz</i>	455/15	~	<i>düz</i>	229/4

b- > m-

İlk hecede nazal bir sesin bulunduğu durumlarda Orta Türkçenin kelime başı *b-* sesi *m-*'ye dönmektedir.

XV-XVI. YÜZYIL AZERBAJCAN EDEBİYATININ ÖNEMLİ BİR TEMSİLCİSİ: KİŞVERÎ

<i>men</i> 2/2	-		
<i>miñ</i> 77/7	-		
<i>munı</i> 62/5	<i>bu</i> 1/6		
	<i>bin-</i> 429/6		
<i>mundağ</i> 14/54	-		
<i>muñluğ</i> 24/4	-		
<i>muñal-</i> 240/5	-		
<i>meñze-</i> 318/3	<i>beñze-</i> 141/5 vb.		

b- > Ø

Doğu Türkçesi ve Oğuz Grubu Türk lehçeleri arasında ayırıcı özelliklerden birisi olan *bol-/ol-* fiili, eserde hem *bol-* 11/2 hem de *ol-* 151/3 biçimlerinde karışık olarak kullanılmaktadır.

Şekil Bilgisi

Belirtme Durumu Eki

Belirtme durumu eki, Azerbaycan Türkçesinde ünsüzlerden sonra +ı/+i biçiminde olduğu halde Kışverî’de ünsüzlerden sonra da +nı/+ni’ li kullanımlara rastlanmaktadır:

<i>dilni</i>	204/7	~	<i>dili</i> “gönlü”	3/29
<i>derdimni</i>	81/1	~	<i>derdimi</i>	275/1
<i>‘ışkıñni</i>	463/11	~	<i>kögi</i>	470/22

Yönelme Durumu Eki

Yönelme durumu eki, Doğu Türkçesinde +ğa/+ka biçimindedir. Oğuz grubu Türk lehçelerinde ise +a/+e biçimindedir. Kışverî Divanında bu ek de karışık olarak kullanılmaktadır:

yüzümğa 11/11, *ayğa* 73/1, ~ *‘uşşāka* 8/4, *toprağa* 10/15, vb.

Sıfat-fiil Eki

Sıfat-fiil eklerinden –*gan/-gen*, eserde hem Doğu Türkçesindeki biçimi ile –*gan/-gen*, –*kan /-ken* hem de Güney-Batı Oğuz grubu Türk lehçelerindeki karakteristik biçim ile –*an/-en* olarak karşımıza çıkmaktadır:

alan 354/5 ~ *içken* 89/7

bilen 248/5 vb.

Zarf-fiil Eki

Zarf-fiil eklerinden *-ğalı/-geli*, metinde karışık olarak kullanılan eklerdendir. Divanda hem *-ğalı /-geli* hem de *-alı /- eli* biçiminde karşımıza çıkmaktadır:

alğalı 223/7 ~ *alalı* 207/3

bolğalı 230/5

ayrılğalı 404/1

körgeli 2/6 vb.

Söz Varlığı

Kişverî Divanı'nın söz varlığı incelendiğinde Türkçe kelimeler bakımından oldukça zengin olduğu dikkati çekmektedir. Yaygın olarak kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin yanında sade Türkçe söyleyişlere, konuşma dilinden, ağızlardan alınmış kelimelere de sıkça yer verilmiştir.

Eserde kullanılan Arapça ve Farsça kelimelere zaman zaman Türkçe ekler getirilerek yeni kelimeler türetilmiştir: *medetçi* “yardımcı” 116/6 vb.

Türkçe kelimelerle bazen Farsça tamlamalar yapılmıştır: *men-i dil-ğaste* 290/1 vb.

Aynı kelimenin zaman zaman hem Türkçe hem de Farsça ek almış biçiminin metinde yer aldığı görülmektedir: *bî-dādî* 392/3 ~ *bî-dādîğ* 157/3 vb.

Tañrı kelimesi metinde düzenli olarak *تنگری* biçiminde elifli yazılmıştır. Bu da kelimenin kalın sıradan okunması gerektiği görüşünü kuvvetlendirmektedir.

Aynı anlama gelen farklı kelimelerin bir arada, bazen aynı beyitte bile kullanılmış olması dikkati çekicidir:

teg 2/6 ~ *kibi* 461/24 ~ *yañlığ* 9/29 vb.

Divanın dilinde Çağatay Türkçesinin etkisi fonetik ve morfolojik unsurlar yanında söz varlığında da dikkati çekmektedir:

kağgur- 47/7 “kaygılanmak”, *sayru* 192/1, *burun* 11/34 “önce”, *tilbe* 2/5 “deli”, *sarı* 2/36 “doğru”, *küy-* 465/7 “yanmak”, *sarığ* 61/6 “sarı renk”, *yañlığ* 9/29 “gibi” vb.

Sonuç

Kişverî'nin hayatı ile ilgili bilgilerimiz başlangıçta çok sınırlı iken, *Kişverî Divanı*'nın Bakû nüshasının bulunmasıyla bu bilgilerimiz artmış, Bursa nüshasının bulunmasından sonra ise onun hakkında çok daha fazla bilgi edinilmiştir.

XV-XVI. YÜZYIL AZERBAJYCAN EDEBİYATININ ÖNEMLİ BİR TEMSİLCİSİ: KİŞVERÎ

Kişverî Divanı'nın Bursa nüshasında yer alan Akkoyunlu Sultanlarına ve Safevi Hükümdarı Şah İsmail'e yazılmış olan şiirler, onun yaşadığı dönemin XV. yüzyıl sonu XVI. yüzyıl başı, yaşadığı yerin Azerbaycan sahası olduğunun birer kanıtıdır.

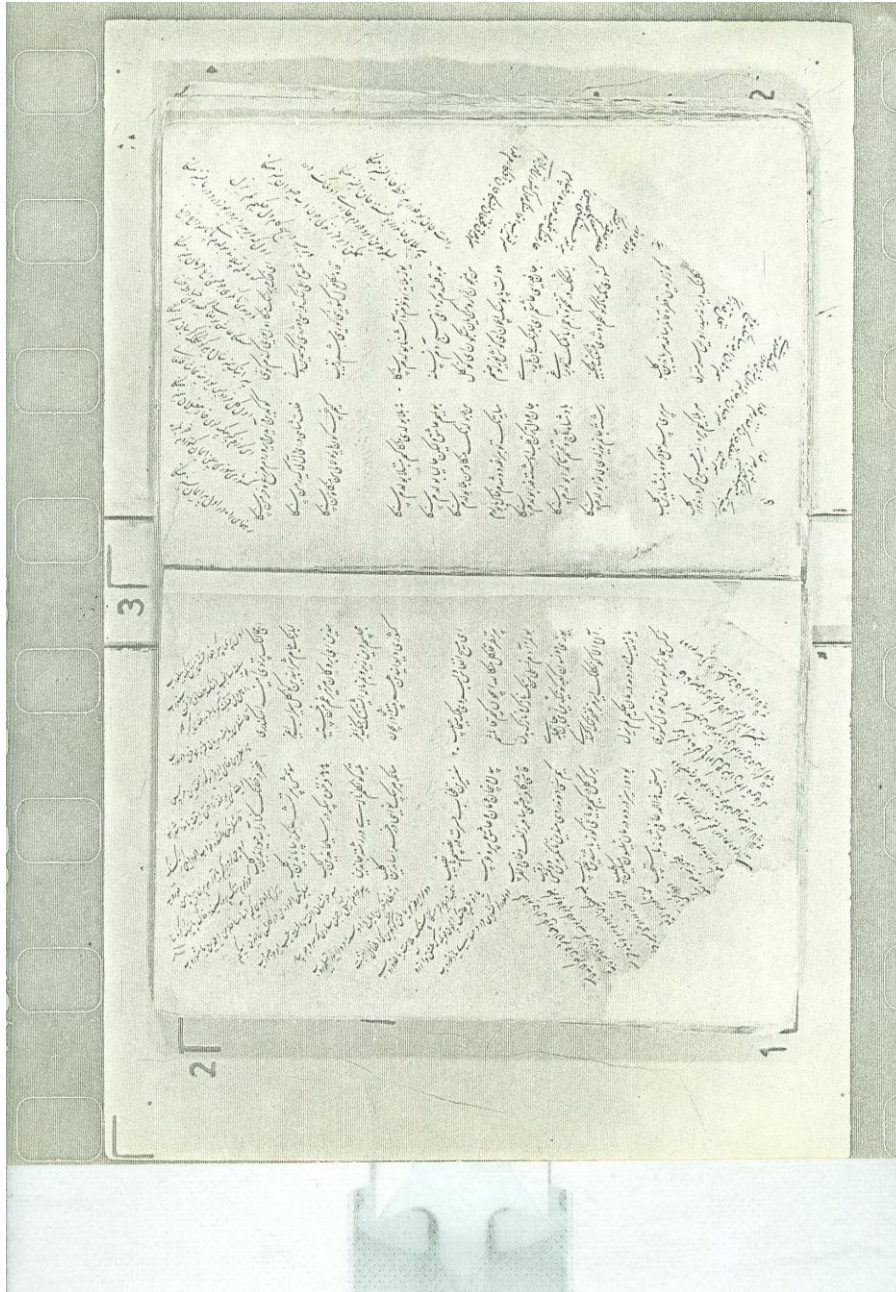
Kişverî hakkında bugüne kadar yayınlanmış olan çalışmalarda divanın üç nüshasından söz edilmiş, Bursa ve Tahran nüshalarından hiç söz edilmemiştir. Bu nüshaların sayısı kütüphane kataloglarının tamamlanmasıyla belki daha da artacaktır.

Kişverî Divanı'nın nüshalarının Bursa, Bakû, Taşkent, Semerkant ve Tahran'da bulunması, hem doğu hem de batı Türkçesinin yayılmış olduğu geniş bir coğrafyada Kişverî'nin şiirlerinin okunduğunun ve sevildiğinin göstergesidir.

Kısaltmalar ve Kaynaklar

- AET (1960). *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*, Cilt I, Bakû.
- ARASLI, H. (1946). "Fuzuli Seleflerinden Kişverî", *Edebiyat Mecmuası*, Nizami Adına Edebiyat ve Dil İstitütununun Eserleri, Cilt II, Bakû.
- ARASLI, H. (1960). *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*, Cilt I., Bakû.
- CAFEROĞLU, A. (1976). "Azerbaycan Edebiyatı", *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara: 465-483.
- CAFEROĞLU, A, Akpınar, Y. (1998). "Azerbaycan Türkleri Edebiyatı", *Türk Dünyası El Kitabı*, IV, Ankara.
- DEMİRCİ, J., (1998). "Nevayî'nin Azerbaycan Sahasına Etkisi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 38, Sayı 1-2: 1-11.
- DEMİRÇİZADE, E.M. (1979). *Azerbaycan Edebi Dilinin Tarihi*, Bakû.
- ERCİLASUN, A.B. (2004), *Başlangıçtan 20. yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara.
- EYVAZOVA, R. (1983), *Kişverî Divanı'nın Dili (Morfoloji Hususiyetleri)*, Bakû.
- GEHREMENOV, C. (1984), *Kişverî Eserleri*, Bakû.
- HACIYEV, T. (1976). *Azerbaycan Edebi Dili Tarihi* (Teşekkül Dövrü), Bakû.
- HEYET, C., (1376). *Azerbaycan Edebiyatı Tarihine Bir Bakış* (Birinci Cild-İkinci Çap), Tahran.
- TDEA (1982). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt V, İstanbul: 356-357.
- TDEK (1976). *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara.
- TALÂN Demirci, J. (1994), *Kişverî Divanı (İnceleme-Metin-İndeks)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

EK:

XV-XVI. YÜZYIL AZERBAIJAN EDEBİYATININ ÖNEMLİ BİR TEMSİLCİSİ: KİŞVERİ

